

Helkivaltsel.

Taan helkiv kummaline yle noorte. Ta on uirk, ent eela-
parane on ta ja palju on noid, kes kahtlevad silmil seivad
sema kollasest tundeast valgusest.

Nooruseid võrreman kui gutki. Aeg neid tapmaa, aeg uide-
sunnitama - igavene on nende ain. The surra ja viraad vut,
kes õiian valkhiisid. Peitub temas enam vaim ning vudu, et
kariada vaimand ilmale uimaid. Noor, õnu, sililid vikielt
ka javed õnu.

Ent vudamen on viha ja ajuen-ohustus, kui vootan kha
najaie miltain paa. Palju on noori, ent vaha on noori biagi,
vaha on siinid elutud. Noik on too kias, mis kajama õnu,

Seepärast laske kariada silmil, kas las koputan teie sy-
demateid, kui puudatele kirutudale ning kirsten yle uimave
vaimu.

On noorust Eiu on veristest, mis on vangistat ja surmat.
Su ema vaimen oli piin ja valu, kui kahtus igavikku ta hing.
Ise ent vaimen vikat pool papa kaikal ning õilas... parimat
elo pya elada aina, ka varet vaimend teini.

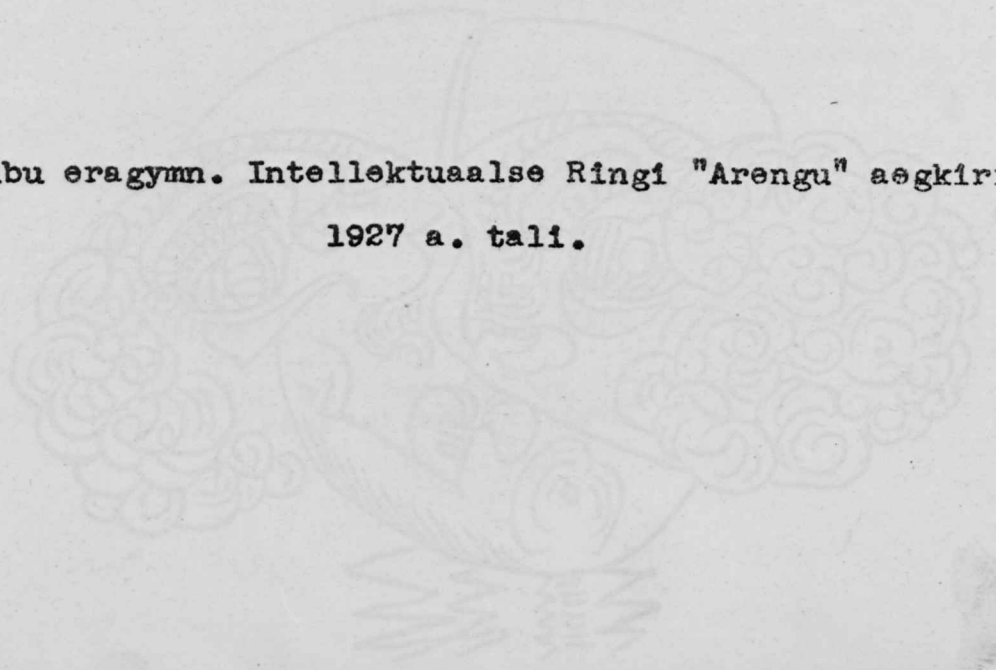
Kas on unustat ja kirvad ellik olad kurdid hingega, et
vaidata pimeid ja...
Jumala, mis sõnuud...
HELKLA.

Taid parimad on palju. Taid ililalid ja õituevaid, ent
aina noorur teavad sovan. Vaha on noid, kes vadevad õigal
teel - yrakud vaid kandiain paa, kus kumman helkiv.

Hyvan sirule, noorur:
Arka yle, sest sa ei ole surmud!
Khai suruga kait, par pigistaga sinu, mille on syda yhen-
dat sydamega kui iradiga.

V. V. V. V.

H. Kubu eragymn. Intellektuaalse Ringi "Arengu" aegkiri.
1927 a. tali.

Helkival teel.

Taas helgib kummaline yle noorte. Ta on nõrk, ent salapärane on ta ja palju on neid, kes kahtlevail silmil seisavad eemal sellasest tundmatust valgusest.

Nooruseid võrsuman kui putki. Aeg neid tapman, aeg neid sünnitaman - igavene on nende elu. Yhe surren ja võrsub uus, kes õilsam eelkäijaist. Peitub temas enam vaimu ning jõudu, et karjuda vananend ilmale uuimaid sõnu, sõnu, millised võikjalt kajavad öön.

Ent sydamen on viha ja ajuden ahastus, kui toetan käe najale mõttein pää. Palju on noori, ent vähe on noori hingi, vähe on silmin elutuld. Nõrk on too kisa, mis kajaman öön.

Seepärast laske karjuda minul, las las koputan teie sydameatele, kui punastele kirstudele ning äratan yles uinuva vaimu.

Oo noorus! Elu on veristest, elu on vangistet ja surmat. Su ema sydamen oli piin ja valu, kui haihtus igavikku ta hingi. Isa ent viskles vihan veel haua kaldal ning ütles:....parimat elu pyya elada sina, mu verest võrsunud taim!

Kas on ummistet su kõrvad ellik oled kurdi hingega, et vaadata pimedat ööd? Kas oled vaimust vaene ellik on Kurat Jumala näol söönud ära su sydame ja aju?

Teid parimaid on palju. Taid lillelisi ja õitsevaid, ent sina noorur tammud sopan. Vähe on neid, kes rändavad õigel teel - yksikud vaid kõndiman sääli, kun kumaman helkla.

Hyyan sirule, noorur:

Arka yles, sest sa ei ole surnud!

Käsi surugu kätt, peo pigistagu pihku, siis on syda yhendet sydamega kui traadiga.

V. V a h e r.

Lahkunud kaasõppuri
Helmi Uuetoa
mälestuseks.

K a a s l a s e m ä l e s t u s e k s .

Rean seisman noori,
hingen iha,
ihun jõud.

On rinnan laul vaid hõisk-
jo noor veel elurada.

Een mured, ahastused, appihyyed-
valuta sydame vaid rõõm.

Ent kummaline on elu
vahel synni ja surma.

Võrsunud inimen mullast kui taim-
surren yhineb maaga.

Maa kutsub, maa verejanun ihkab
meid ja kaaslasi noori.

.....

Ah!
Võib olla parem see:
noor inimen kui sureb-
eluraskusi tundmata uinub.

Ränk kanda hingen piina, ihun valu-
vaev elada raugana.

Ihu noor kui viimseid hetkeid elab
ilman unistusi vaid hellu.

Ent vaim see noore, õiten inimese
laul kui kevadtuulen hõljub,

Kaaslased selle, varisend kes hauda
mure mõtten elu rajavad:

Hingen on lein ja piin,
ihun raskus ja valu!

V. V a h e r .

L o o b u.

Tormitsevad meerilaened raudhallis sygisudus. Nad võimsalt sylelevad kalju-kive ja suigutavad igavikuunne mõnegi elusynni, kel olnud julgust võidelda ja lootust omada, kord võitjana ehk astuda monotoon-selt -kurvale, mustale pinnale - maale.

Vesipisarad nii rasked kylyuvad ruskesse uttu, kaunistades maad, massiivsest halli fooni hiilgavate helmetena.....

Ent peagi vaigistub too käre laintemäng, väsimus halvab tujukat veetaati ja tuul-taidurgi tasandab õhuorelil akkorde.

Avanevad pilvportjeerid ja päikesepoiss, too ilmub verevas ryys taevasalongi sinisel fassaadil. Ta saadab esimesed punakiired läbi udukoe, nii värvitu nyüd koidu edvistavas heledas tules. Kuid hing ei rahustu inimesel, tol rumalal, kes silmab dekoratsioonel looduslaval, ning nukralt vaatleb ta päikese ovaali palet, elustavat syytut naeratust. Ka tema nii naiivilt tahaks vaadelda maailma, kui pidusaali vastilmunud noor valgustai. Ent tema on ju säest muldkera käskijaks, tal mõistus ant ideede mõtlemiseks.....

Ja võistlevad unelmad nagu alles hiljuti veel võistlesid merilained tuule valju applodismendi saatel. Kitsail hinge-rajul nad tõttavad - kuhu? Ikka edasi, kaugele karedast real-elust helgesse illusioon-ilma, kus puudub praktiline tegevus nii kylm. Kuid on neil õigus rutata kujutusvalda, pageda tõelisest elust arana? Siis parem juba naeratella sarnaselt päikesele, võhikuna pysida paigal ja uudishimulikel silmil kaeda tollesse paheerikkasse maailma.....

Too inimene, ta kadestab tuliketast ja pääs tal lendleb mõte: see õrn naer neil punahuulil on ironiline muie tema saamatuse yle, ehk pilge koguni. Ent see on jällegi vaid mõte-0! Õnnetus, sa loobu kujutelmast!

H.

V ä i k e e p i s o o d .

Veerand tundi puudus kaheksast. Kellkõlises, teatades palvele minekust ja pikad õpilaste read venisid kui palverändajate rongid klassidest ning riietetoast koondudes saali. Elav jutuaajamine, naer, isegi väikesed kiskumised tunnistasid kooli korra yhe reegli mittetäitmisest - ja see reegel oli: "Palvele minek ja palvelt tulek syndigu vaikselt". Laulu ajalgi suutsid mitmed naabrid kõrva sosistada mõne tähtsa teate. Paljud jõudsid korrata tundi, õigem yle vaadata, et vähekene aimu oleks.

Palve. See on konks, millele jäid kinni kõik laisad unimysid. Mõtelge ometi kui raske on hommikul yles tõusta, iseäranis siis, kui väljas sajab või tuiskab ning läbi "tormi ja öö" tõtata kooli koguma tarkuspärleid. Noh seda kogutagu nyd-sel ajal suure hoolega, kui päälagi hakkab läikima kui värs-kelt poleeritud mööbel.

Nii siis - laiskadel oli päris vilets seisukord. Pikutasid voodis paar minutit rohkem, siis kargasid yles, panid kähku riide ja tormasid kooli läbi tänavate, koju unustanud mõne tarviliku asja, vihu või raamatu. Jõudsid kooli higised, hingeldades, mõnelgi juuksed kammimata ja isesugused sukad jalas - üks must, teine pruun, (syndinud fakt). Jõudsid ja ennäe: palve pääle hakanud, saali ukсед kinni, korrapidaja õpetaja käib nagu karistaja ingel tulise mõõgaga ringi. Ei mõõka tal ikka ei olnud ja päälegi tulist. Tähendab, mitte mõõga, vaid ta ametis tarvitatava sõjariistaga - suure pliiatsiga. Häda sulle, vaene hiljaksjääja! See nimi märgiti yles ja tagajärjed tunnistusel olid päris kurvad.

Hiljaksjääjaid oli alati palju ja ysna kavalad teised. Ikka katsusid kuhugile varju jääda. Yks puges riietetuppa kapi taha, teine klassi pinkide alla, kolmas mattis enese palituisse ja mõni jalutas rahulikult tänaval palve lõpuni, ehk kõige lihtsam puudus esimisest tunnist. Aga vali seadus ei lubanud end teotada!

Siiski süüdlaste otsimine koolimaja urgastest oli kaunis vaevarikas töö. Ning parem ja praktilisem abinõu võeti tarvitusesele. Kõik hiljaksjääjad võisid yhekorraga sattuda lõksu.

Järgmisel päeval, täpselt kolmveerand kaheksa ilmus lävele kojamees ja lukustas ukse, nagu Peetrus taeva värava, kuid mitte hõbe vaid hariliku võtmega.

Aga üks asjaolu unustati. Paradiisi pääseb ainult väravast, teist teed ei ole. Noh, aga koolimajal olid ju aknad ka ja üks oli parajasti lahti. Veel esimisel korral. Hädas on inimene leidlik: raamatud visati esiteks ja siis roniti ise.

Möödaminejad peatusid ja vaatasid imestusega seda pilti. Yks turule tõttav eideke korviga kysis koolipoisilt: Miks teie siis uksest sisse ei lähe?

"Aknast ronida on kõige ilusam nyydsel ajal", vastas pois hirvitades ja eideke läks edasi, hirmuga mõeldes, "Mis neist muud saab kui murdvargad!"

Palve lõppes. Patused kadusid õiglaste sekka. Koridoris, ukse kõrval seisis korrapidaja ylemusest, paber, pliats käes. Kojamees avas ukse. Tyhi ja tolmune tänav, muud midagi... Sel päeval polnud terves koolis hiljaksjäänut.

H. B.

M u i n a s j u t t .

Närtsinud roosides

on muinasjutt...

Vanades silmades

on muinasjutt...

Närtsinud roosides

Muinasjutt kevadest,

Õitest ja särast ja päikese hiilgest;

Kõnelus kaduvast!

Vanades silmades

Muinasjutt kevadest

Rõõmust ja õnnest ja valudest.

Kõnelus kaduvast.

L.

H o m m i k u l l.

Kirdetaeval haihtub koidik lilla,
upub mõtegi kui hommikuttu.
Kuldne gondel kandub imeruttu
yle veretava pilvesilla.

Upub mõtegi kui hommikuttu.
Uneryppes alles park ja villa.
Yle veretava pilvesilla
puhub päevavile hommikuttu.

Uneryppes alles park ja villa.
Õhus kuulduv õiset tuulenuttu.
Päevavile puhub hommikuttu -
päike naerab yle pilvesilla.

Õhus kuulduv õiset tuulenuttu.
Gondel, ära verinooli pilla!
Mõte siiski uppund lilla uttu.

--oOo--

Fr.

M u h ä ä s ö b e r.

Mul on hää söber. Ta nimi on Hugo Salmus. Ta meeldib mulle: võib olla armastan teda. Kylastan teda sageli. Mitte õe pärast, nagu meil komme.

Hiljuti kõneles Hugo Salmus mulle väikese loo oma elust mis mõttetult yksluine. Ta jutustas sygisõhtul. Aga siis ei nutnud akna taga sygisviulid. Ka vihma ei sadanud. Polnud midagi romantilist.

Hugo Salmus kõneles aineest, mis koolipoisilik: see tuletab mind meele. Aga ma pole Hugo Salmus. Mul pole tõendusid, kuid ma ei valeta. Ma tean: ei pyya tõendada kartuse pärast, et pole Hugo Salmus. On muid põhjusi. Ja neid ei avalda: ei tunne neid hästi.

Kõneles Hugo Salmus:

Olen hämaras eeslinna kinosaalis. Kulunud toolidel kinopublik - kurb ja tõsine kui matuseline. Muusik on halb: helides pole kooskõla. Aga keegi ei pahanda seepärast - pahanda-

oleks asjatu. Aparadi vurin on kui preestri hauapalve. Elu elutul linal on nagu nägemus murederiigist - ja nägemus on unine.

Hämar kinosaal sarnaneb suurele hauale.

Istun daami kõrval, kes nukker kui sygisene mets. Olen eeslinna kinosaaalis. Nukker daam mu kõrval sööb pähklaid.

Aga yva pähklaist langeb põrandale. Võtan räti taskust ja tõstan pähkla, mis pärit hiinast.

"Olge hääd", lausun. Naeratus on tänu ja vastus.

"Te ei pahandagi", imestan.

"Taju mul selleks liig hääd".

"Siis tylitan teid meeeldi veel".

"Olge hääd!"

Esitume. Ja siis jutleme. Valimata sõnu.

Vaheaeg.

Vaatlen teda. Ta silmi, targa toakoera suuri niiskeid silmi. Odavat puudrit ta palgel ja huuli, mis väikesed. Ja arvan: ta on ilus. Nagu kena raamatufiul tolmunud raamatuga.

"Olete ilus", ytlen. Ta ei pahandu. Vaatab mu poole, naeratab. Ja sõnab:

"Kust teate seda?"

"Oo, pimedad ei kylasta kino."

Ta naeratab - meelitatult.

Lahkume kinost. Mul jääb vaatamata osa eeskavast. Vist esimene kord elus.

Sammun ta kõrval. Kõnelen, mis tuleb meele. Aga tema kõneleb enesest. Kõneleb palju: nagu oleks aastaid elanud erakuna metsas ja nyyd kohanud inimest.

Ma ei kuulegi, mida kõneleb: see ei huvita mind. Tean: ta on seda kõnelnud paljudele. Võib olla: ta on selle pähe õppinud.

Kuulan teda silmadega, näen teda kõrvadega!

Nõnda kõnnime suveõhtu hallis hämaruses. Aga siis ta seisatab ja tähendab: „elan siin. Vaatan: kahekordne kivimaja kitsaste akendega.“

Ulatan talle käe.

"Hääd õhtut", sõnan. Ta imestab.

"Hääd õhtut", ytleb siis.

Lahkun.

Hugo Salmus peatus. Aga veel polnud lüpp: ta näol oli yleolev ilme. Mind ei huvitanud ta "juhtumus". Palusin siiski jatkata: ei tahtnud teda pahandada. Ja ta jatkas, halvasti õnnestanud naeratus huulil:

Umbes kuu möödunud, nägin teda.

Oli pidu. Ma tulin peo alguseks: ei meeldi hiljaksjäämine, kuigi see moodne. Ma polnud esimene: oli rumalamaid minust.

Pidu alustus väikese näidendiga. Ruttasin saali: oli möödunud ligi tund ajast, mil tulin. Publikut oli palju. Leidsin oma istekoha. Olin yksi. Ja nägin: Mu kõrval istus "Tema". Ma ei oodanud kedagi. Samuti tema: seda mõistsin ilmest ta näol. Istusime ykskõikselt. Siis pärisin tõsisena daamilt mu kõrval: "Vabandage, kas teil on eeskava?"
"Olge hääd", vastas kylmalt.
"Täna ma ei soovi. Pärisin ainult selleks, et pärida midagi!"

Ta tundis mu. Naeratas: rumalail on õnne.

Olen arg. Aga siis olin vist julge: kõnetasin daami, vahesajal palusin jalutama. Teadsin uduselt: nõnda tehakse harilikult. Etandamisel istusin rahulikult ta kõrval. Nagu "kavalier". Aga kõik oli petmine.
Varssi pidi algama tants. Ma ei oska tantsida. Olin abitu. Ei teadnud, mis teha.

Algaski tants. Tantsijaid oli palju: ka mittetantsija võis tantsida.

Meeleheites kummardasin oma daami ees. Tuletasin meele ammuomandatud pääliskaudseid teadmisi. Katsusin liikuda kergelt. See õnnestus halvasti. Kuid ma ei punastanudki: olin liig häbematu selleks - ja punastamine pole andestuse palumine.

Nõnda möödusid mitu tantsu. Ei suutnud neid eritleda. Ka sammud olid samad - hästi arad.

Hiline öö oli saabunud. Jazz-bandi tärin vaikis ja ei alustanudki. Mõistsime: lõpp oli peol.

Saatsin ta koju. Rahuldatuna: raske osa oli läbi. Määrasime kohtamise. Siis lahkusime.

See oli suur päev mu elus.

Aga kohtamise eelpäeval saatsin talle kirja. Palusin vabandust: tulek oli võimata.

Olen kuulnud: nõnda tehtavat.

Hugo Salmus lõpetas: ilme ta näol oli harilik.

"Kas võib uskuda, mu armas ryytel, mida kõnelesid?"

"Jah: enamus on tõde".

"Ja kes on too tydruk?"

"Tunned teda: ta on harilik tydruk. Temas pole midagi erilist. Ta ilu on tiisikuses: ilu sureb varsti. Ta kõneleb palju. Mulle näib, ta keel kulunud, alles siis põgeneb temast rääkimis-tahe. Aga võib olla ta räägib keeletagi: ta on naine - naine peab rääkima, naine ei suuda elada hääletuses. Ta on väike ja sale: ta oleks hää sulepää me muistsele suurkangelastele.

Ma põlgan ta naeru - sel on halb kõla. Nagu palja jala astumine kuival trotuaaril on ta naer: hi-hi-hi, naerab ta.

Aga teda ma ei põlga: keegi ei põlga pori tänaval: porist katsutakse hoiduda".

"Miks sa ei hoidunud?"

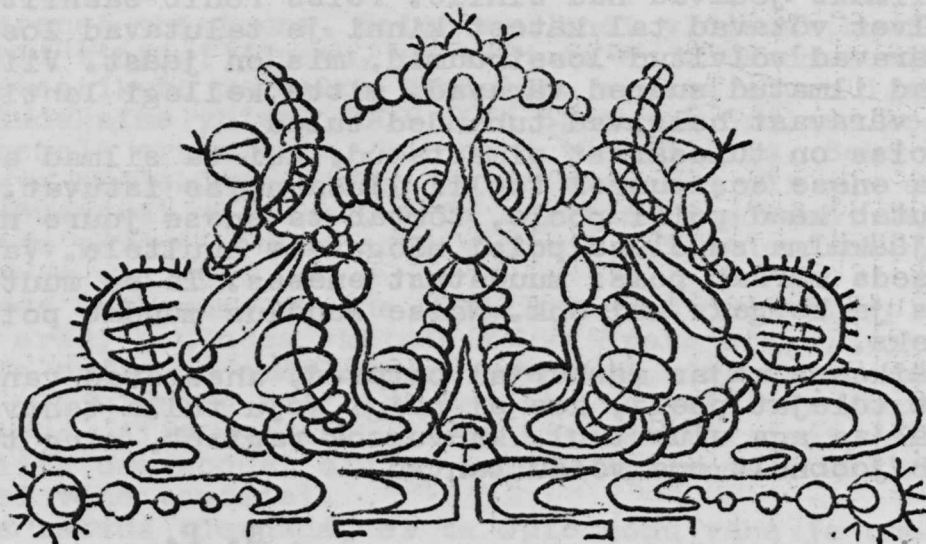
"Hoidumine oli võimatu: oli pime - ma ei näinud".

"Õnnetu noormees! Sa ei mäleta. Võib olla: kuu oli taevas kui eksisid! Vaata: möödub rong. Mine! Lunasta oma eksimine!"

Hugo Salmus vihastub.

Me oleme hääd sõbrad. Aga me lahkume pahastena.

M. N a u m a n.

L u m e t u i s k.

Ulub ja hoigab, vilistab ja tormab tuisutuul ymber majade. Katused nagisevad, ukсед klõbisevad, kaevukook kriiksub tuulest aetuna edasi tagasi liikudes. Võimsalt haarab tuul lund sylle, et seda järgmisel hetkel enesest paisata, lumega yle kylvata maju, kaljusi ja kõike, mis ette juhtub. Halastamatu on tuul, kui ta joobnult oma võidutantsu tantsib.

Mägestikus, kus valla pääsenud tuisk, võitleb ta vastu väike inimelu. Kaltsudesse riietatud laps võtab kokku viimase jõu, et mitte langeda tuisuohvriks, kuid asjata. Lapse jõud on raugemas. Suured higipisarad veerevad otsaesiselt pärlitena mööda põski, mytsi alt välja jäänud juuksesalgad nõretavad higist. Jalad nõtkuvad jõuetult, veel üks suurem tuulepuhang - ja laps on kadunud, kodu on aga kõigest mõne kymne minuti tee kaugel.

Sääl tulebki juba see kohutav, halastamatu tuuletuisik, haarab väetima sylle ja paiskab lumehenge. O, ta on õrn kui ema, kes äsjaünnunud lapse pehmetele udusulist padjule

sängi asetab. Ja suigub nõrkenud mehikene tuule unelaulu saatel viimsele unele.

Õnnelik naeratus lehvib väikese ohvri näol. Ta näeb und, imeilusat und taevast.

Lumehelbed on elavaks muutunud. Kõik nad naeratavad imestanud poisile, toovad saani, asetavad poisi sellele - ja lõbus sõit algab, mis poisile igavikpikana näib.

Tee viib läbi orgude, tunnelite, mis puhtast jääst, suured jääpurikad ripuvad tunneli laest alla, mille taha end vallatud lumehelbed peidavad yksteist taga ajades.

Viimaks jõuavad nad sihile. Poiss ronib saanilt, kaks lumehelvet võtavad tal kätest kinni ja talutavad lossi. Kuis säravad võlvidud lossiruumid, mis on jääst. Viimaks avanevad ilmatud suured väravad, mitte kellegi lahtitehtuna, avatud väravast helgivad tuhanded tuled.

Poiss on tulesärast pimestatud, kui ta silmad avab näeb ta enese ees suurel toolil ilusa naise istuvat. Naine sirutab käed poisi poole, tõmbab ta enese juure ning surub jääkülma suudluse poisi hõõguvale huultele. Varssi pääle seda märkab poiss muudatust eneses. Ta on muutunud kylmaks ja kergeks kui õhk. Naise suudlus muudab poisi lumehelbeks.

Väikeses majas mäeharjal ootavad, ahastavad vanemad koolist tulejat poega, kes ei näigi koju tulla tahtvat.

Väljas aga ulub tuul, kaevukook ragiseb, ning tuisk tentsib joobnult oma võidu tantsu.

E. P.

P i n t.

Olen enda igaõhtusel jalutuskäigul, jällegi ses igavas ymbruses. Vabrikutoru, selle paks suits, kitsad tänavad ja inimeste elevus iseloomustavad linnaosa, milles viibin. Igav. Pole kuidagi võimalik end rahuldada. Tahaksin kõike, mis iganes ilus, kuid tean, seda pole mul võimalik võita. Tahaksin võõrduda igavesti kodust, vanemaist nii lihtsaist ja igapäevaseist, elada mingisuguses ideelises ilmas, kus kõik mida ihaldan, võimaldatud.

Istun lähemale pingile. Kerkivad mälestused minevikust, lõbusast noorusest. Unustan enda ymbruse ja olukorra ja elan vaimus veel momente õnnelikust kooliajast. Mäletan neid "raskeid" aegu, mil nõuti vaid mõnetunnilist igapäevast töötamist. Mitte töötamist - vaimlist pingutust tööle, millel loov iseloom, nõuti meilt ypris vähe. Meile pakuti võimalusi teadmise janu rahuldamiseks, samuti kõike seda omandada.

See oli kui kingituste vastvõtmine, et ikka suurendada endi vaimlisi varasid. Ja seda aega pidasime raskeks, leides pääraseks ainult pakutatava vastuvõtmises.

Meie ei tahtnud nende vaimuväärtuste omandamist, mida meile pyyti yle anda, katsusime neist mööda hiliida, võimalikult endi tähelpanu neilt ära pöörata. Häämeelaga oleksime keeldunud kõigi nende annete vastuvõtmisest, siiski tahtsime omandada hääd tunnitust. Kui meie vaimujõudu katsuti kirjatöödega, siis puydsime nõuetavat iseseisvat loomistööd asetada mehaanilise ymberkirjutusega, et saada soovitud tagajärge: rahuldavat numbrit ja teadmist, et meil on korda läinud õpetajat petta.

Meil arenes yhistunne. Saime aru endi yldisest huvidest. Yks oli tihtigi jõuetu, et varjata enda teadmatust. Kujunes vastastikune moraalne kohustus, aidata sõpru igal ajal, et suudaksime yhisel jõul viia õpetajat õpilase teadmistest paremale arvamisele, kui need tõesti olid. Seks muutisime kysitava häälekõvendajaks, kelle ylesanne oli yle anda õpetajale nõuetavat vastused, mida sepitseid sõbrad. Jah, sõbrad - seda paremad, mida enam vilunud etteytlemites. Meie põlgasime argu sel ajal.

Sellases õhkkonnas võrsus kõigiletuntud õpilastyyp. Meie olime arad, puutudes yksinda kokku õpetajatega, puydsime näidata endis orjameelsuseni kyynivat viisakust, muutusime aga ylijulgeiks endi igapäevaste seltsiliste juuresolekul. Igayks meist puydis kuidagi erineada teistest, alati kaudselt kiita oma kodust elu ja neid kylgi endal, milledest teistel vähe teadmisi.

Igayks katsus tõendada, et ta õpib kodu vähe ja omast pääst, s.t. enda yldise arenemise väärtusi kasutades suudab anda korralikke vastuseid.

Meie kõik põlgasime tööd, mida sundis tegema kool. Hoopis parema meelega õppisime "endale", kui hirmutas lähenev lõppeksam, ehkki samu aineid.

Rohkem kui varemalt pidime töötama viimasel õppeaastal keskkoolis, tundes muret ainult lõppeksami kordamineku pärast. Ainult yksikud mõlgutasid mõtteid endi edaspidisest elust pääle kooli lõppu. Ent mina ei olnud nende õnnelikude hulgas. Kooliskäimisega arvasin lõppevat enda mured ja raskused. Kuid asi polnud nii.

Rõõmsalt ja rahulikult sammusin koju päeval, mil olin saanud hää lõputunnistuse. See oli mu vahakord vanematega, nad nägid enam inimest, kui kunagi varemalt. Selline õnnelik päev jäi viimaseks. Siit pääle jahenes mu sydamlikkus vanemate vastu. Mu hing täitus igatsusega kooli järgi, need vabad päevad ei sarnanenud kaugeltki koolipyhadega. Mul puudusid ka koolieale kohased pyhapäevad, mille nautisin puhkust, nyd puudus mul seks väsimus ja selle looja - töö. Vastumeelseks muutus mulle ema, kes oleks soovinud näha minus enda abilist. Ma polnud harjunud tööga, mida ta mult

nõudis. Olin pahane, kui mind tööks võõrutati mu armsamast ajaviitest - romaanide lugemisest.

Mul olid valminud ka tulevikuihmed, kuid muinasjutulised, elus läbiviimatud. Tihti märkasin vanemaid omavahel nõu pidavat, mida nad minu kuules ei tahtnud teha. Taipasin: nad kõnelesid minust. Siit päle jäi mulle vastumeelseks ka isa Viimati julges ta hakkata mulle meele tuletama, et söön tema leiba. Ma hakkasin kartma, hoidusin temaga kokkupuutumast.

Isa muutus ikka nõudlikumaks minu vastu. Ta näis otsivat mulle teenistuskoha, sest olin ise võhik seks. Kord tahtis ta ytelda mulle midagi tähtsat ja minu õnnetuseks algas ta juttu mulle nii vastikust ainek - leivateenimises. Ta olevat saanud mulle koha yhe tema tuttava kauplusesse. Teatanud, ma olevat lõpetanud kooli hästi ja ma vastavat arvatavasti nõudele, osata kolme kohaliku keelt.

Tundsin kymavärinat kehal kuules neid sõnu. Nyüd taheti kasutada mind ja mu teadmisi tööjõuna. Minust sai riidekaulusse myyja, kuid ainult yheks nädalaks. Esmalt peeti minust lugu, kui oli nähtud mu lõputunnistust. Hiljem muutus see. Kogu oma tahtejõudu kokku võttes sain esimestel töömomentidel rahuldavalt toime oma ylesannetega. Kuid juba esimesel päeval syndis midagi, mis mind otsata pahandas - puutusin kokku umbvenelastega, enda suurimate vaenlastega. Häbiga kuulsin teisel päeval, et mu vene keele oskamatus oli teatatud mu peremehele. Ma pidin vabandama, et seda, kui vabatahtliku ainet viimasel aastal ei õppinud.

Kuid ma ei pääsenud ka mu saksakeele oskuse proovist, mis andis täiesti samu tagajärgi. Seletasin, et pole õppinud väljendama mõtteid suusõnal ses keeles.

Kolmandaks raskuspunktiks oli mu matemaatika puudulikkus. Siinsed ylesanded erinesid sootuks kooli omadest. Olid lihtsad, millega polnud harjunud. Mind naerdi, kui kasutasin paberit ja pliiatsit nende lahenduseks, mida ametisõbrad lahendasid pääst. Seletasin enda oskust selles matemaatika osas, mida õppisin viimaseil aastail. Sellele ei pööratud tähelpanu. "Ma pole nii õppinud", oli mu vastus, kui mult nõuti teadmisi, mis olid mul puudulikud.

Peagi sunniti mind teenistusest lahkuma, jäin jällegi koju. Mu kogemuste vald oli palju täienenud.

Arkan sest unelemisest. Jällegi see proosalikkus: Tahmane vabrikutoru, inimeste otsatu ruttamine.

-----oOo-----

P i n d.

Kesköölgi haaravad sind luuvalgete käte väänlevad varred ja rebivad kaasa armukopli, suudlusjoa voolangu kajja, et tunda hingleva kirenympfide hoogsat balletti. Käed

väänlevad, vilguvad valgena, raiudes õhku vaid sisutuid sõõre. Hinglõnga pikk serenaad ei näe lõppu! Tormad ja tiirled ymber ihade kydeva kolde - ja tyhjuses upub aru, tormad ja tabad elu myrgiseid mõdupokaale - ja kaotad mõtte. Otsid pöörast parfyymise vingu, lõbu - unustuse põues.

Ent saaturuloo eraldab sinust kulisside aguli - vaod vaid kõrvale suflööri võlvtoosi. Sääl toetud oma vigaseile varbaile, kykitad kahel kõveral kyynel - ja oigad yksi.

Laes helgib lamp nagu klaasist soolanõu kummuli aetuna, ovaalseis teris valgub tast valgusevihma. Kihiseb publik, tolmunud puudrest ja irvitav sminkide kortses - ja seinul muigavad maskid.

Ning korraga tunduks kui vägevast ärevusleili - õhus rökab kuulus "jazz-band". Kerkivad paarid. Jalutavad kiiremas rytmis, heites komistuskeerde ka sekks - ja see on kõik.

Hing ei rahuldu sellega. Jukerdub keha ei paindu - milline "traagika" tantsus!

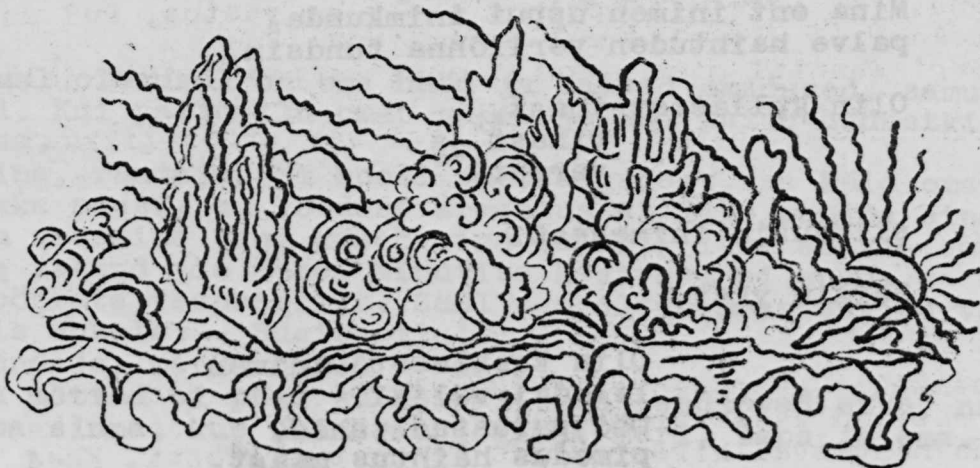
Kuid daame ei meelita parukad, ei omad ega võõrad, vals on suuremas parketil, polkat ei pooldata enam.

Aeg aina vurab igavikku. Oled kui eksinud moodide uuemas vihus, riivamata noist epideemilisist - näitled vist minevikku, tuntud konservatiivsete osa. Seegi hyva!

Varbais veri veel suriseb, sydame tempo ei vaiki - ja sinagi kerkid suflööri kyhvilt, seltsides "ellu". Kuid leiad vähe menu. Palgeil puuder ei peatu, smink sulab põlevail huulil ning su juuksed on põlmitud patsi - ja "härrake" häbeneb "kratti".

Ja siis kas või yksi, kuid keerutad, meelitat ja meelidid võib olla vaid maskile seinale. Niigi ei tuleks laita seda, oleks lõpp sinu piinal - kuid õnnetust! Tuhvli tallad "on läbi", sukk siidine "augub" (on augune õppuri murdes) - ja pind tungib lihha - nii torkav.

Fr.

T e e k o n d.

Taas oli õhtu.
Tänavain kui tulililled
sirasid tuled.

Nii kui ikka oli inimen:
naise kannul käis mees,
poissi avatlesid silmad plika.

Unistain läks raskein mõttein,
naerman oli marodöör.

Lihamurrun provekaator
kaunijalgist otsis naist,

jälgl ta kui himur peni
tapriga käes revolutsionäär.

Ent mina tundsin tuulen verilõhna -
Olin raskein mõttein unistai.

Lõpun puiestee
Jumalale inimesed
olid ehitanud pyhakoja.

Hyydis see
Kandis kes musta ryyd:

"Poeg ainum Jumala,
looja taeva ja maa,
ristin rippus keha su -
olid kannatai!

Ent veri, see niisutas maad -
patt meie sai lunastet.

Nyyd oleme õndsad!
Palugem Jumalat vaid! "

Mina ent inimen uppui inimkunda,
palve haihtuden verilõhna tundsin.

Olin kyllastet ihast,
vihast ja
verest,

siirdusin inimesest.

Seisin yksi.

Olin kaaslaseta inimen
lagedal väljal.
Oöd purustud tähed,
pimedus haihtus maast.

Neid maoga.

Kesk kirevat tantsusadu,
kesk sammude radu
looklev elav madu,
jumalik, õõtsuv kui meri-
tas lõkendab troopika veri.

Neid paganlik paindub mao üle
siis heites õlalt kirjuid tülle
kandub kergelt kulisside sülle.
Tantsumarus hillerdab kardniit peas,
madu ripub kui hüppekõis käes.
Jalad tantsijal - liblika tiivad -
neid tuuled kui viivad
imekõrgele, saali võlvlakke,
dekoratsioon - stalaktiidi märke.

Põrandvaibal end rõngatab madu,
ja kartes naise kadu,
kisub sabaga kätkeva keha
oma keerdu ja silub ta liha.
Siin naine pillab loorid maole,
teeb silmi idast loitvale aole,
lahutab käsi, muutes pilkude sära-
kitsaist piirest kui tuiskab siis ära.

Er.

Rändaja sügisel.

Igal olevusel on oma hääd ja halvad omadused, samuti ka sügisel. Kui palju ilu omab sügis ja kui palju õudustki toob ta kaasa.

Sina, rändaja, ei hooli aastaegadest, sa käid oma elurada ikka edasi, su looduse armastus ei lase püsida sind paigal, su seesmine tung käseb sind matkata ikka edasi- edasi!

Sa sattud jõe äärs. Minutite kestvuel ei suuda sa oma silmi pöörata veepeeglilt. Sää! peegeldub mets sügise värvirikkais ehteis. - Sügise ilu!

Rändaja, matka edasi - edasi!

Su mõtted ei püsi su kõrval, nad lendlevad ette, nad jõuavad juba sinna, kus ühinevad jõgi ja meri, laps ja ema.

Ka sina, matkaja, oled tundnud kord ema armastust, kuid oli nii vähe. Su tundmustes võib kadetus jõe ja mere rõõmu üle. Esimesed lained liiguvad vaikselt, tundes end tugeva kaitsja rüüpes. Sinu pää kohal mihavad hliiglapuud, kui tahaksid nad midagi jutustada enese esivanematest....

Vihmane sügispäev. Torm ulub ja sajab vihma. Nüüd, rändaja, kõnnid sa üksikul, mahajäetud maanteel. Su esimene mõte on: "Põgeneda selle ilma eest!" Sa oled väsinud, näljane, su riided on märjad. Tihti puurib su pilk läbi pimeduse, ta tahaks leida elumaja, kus võiksid puhata. Sääil silmad sa tuld ja samme kiirustades jõuad sa varsti ilusa hoone juure. Värske värv ustel ja akendel tõendab sulle, et see maja ehitatud alles hiljuti. Julgelt astud sisse, sind võetakse lahkelt vastu. Sa veendud, et oled sattunud korralikkude inimeste sekka. Sügise hirmsad ilmad ei tee neile kahju, sest nad on oma töökuse tõttu tõusnud niivõrd kõrgele järjele.

Rändaja, sa pead enese teekonda jätkama!

Nüüd ilmub su vaatepiirile väike onn. Ka sinna lähed sa. Tuul tõmbab onnist läbi, nagu tahaks ta kiskuda teda enesega kaasa, mängida temaga. Akende ette on pandud räbalad. Elanikud on siin vaesed inimesed. Neile on sügis mureks, sest nad kardavad enese jõu raugemist sügisele vastu hakates. - Sügise varjuküljed!

Nii üksteisele vastuseisvad võivad olla su tunded ja need tulevad nähtavale iseäranis sügisel.

Selliseil tumedail tundeil on ka su mõtteilmas sügis - õudne tühi ja pime.

Tahaksin väga sinuga ühes matkata, mu rändur, kuid kardan, et ei suuda enesesse mahutada, mis pakub sügis.

Matkaja, sa oled kanarbikus, su isamaa tüübilises maakoos. Sa armastad teda, seda suurt lillakas-punast maastikku. Siin kasvavad kidurad puukesed. Mõni suurem mänd tõstab oma ladva teiste üle. Ta on nii üksik, mahajäetud omasugustest. Sind, mu rändaja, on tabanud sama saatus. Ka sina oled üksik; su ainukene sõber on loodus; inimestest oled sa meelega hoidunud kaugemale, sest nad on ülekohtused su vastu.

Sa paned tähele loodust. Kevadel sirgub puu, kasvab, on täisealine, tugev; tuleb sügis, ta kuivab, murdub.

Rändaja, sa oled käinud sõbraga ühist eluteed. Sa olid kord noor, olid vapper, kuid nüüd, mil närtsid, mil tuleb sulle elusügis, ei suuda sa enam vastu panna tormidele. Naudid viimseid elu andeid. Sa oled köidetud tuhandete sidemetega loodusega, ainsama seltsilisega, oled kasvanud ta külge, sa looduse laps. Loodusel on kevad, sul - elukevad, looduses sügis, sul - surm.

Praegu igast väikesest looduse osakesest tungib, sinu rändaja kõrvu hütid: "Sügis! Sügis!" ja see kajastub su siseses ilmas.

- K o o l i l a p s -

Ta oli kuivetanud tüdruk. Veretusse, ilmetusse näosse oli paigutatud terav, sirgekontuuriline nina, viril suu ja ebaloomulikult suured vesihallid silmad. Ja need silmad olidki õieti ainukeseks ja võimsaks abinõuks, mis tekitasid kaasinimestes sümpaatiat selle tüdruku vastu, mis sundisid unustama nende omavärdset ebameeldivust ja puudusi. Harilikult olid nad piimased ja valged, kui udu sügisõil, et teatavalt korral äkki selguda, vahetada valge fooni tinahalli, sätendava tagapõhjaga.

Nende silmade vaade ei mõjunud inimesisse rusuvalt, raskelt, ei tekitanud ka vaatelejasse loidusetunnet, vaid kohtlesid iga vastutulijat küsivalt, otsivalt.

Õppis too tüdruk keskkoolis. Ahnelt, järunevalt kiskus paremad palad õpilasilt, kelle kõrval kahvatus väljaspool kooliseinu. Tundis vägevast tungi, võita õpetajate tähelepanu, kuulda neilt nii harva osakssaavaid kiitusi. Ja selletõttu istus sfinksina koolipingil, vaatas oma mõistatuslikkude silmadega õpetajate kõikiteadlikele huulile ja keegi ei suutnud neil silmapilkel tema kiindunud tähelepanu mingisugusele teisele subjektile pöörda.

Õpetajad olid talle pühadusteks, kelle kujud hõljusid ta kujutelmas ka väljaspool kooli. Juhul, kui mõni tema lemmikõpetaja taandus, et asetuda uuega, tundis ta hinges kibedat valu, kaotas nagu hüpnotiseeriva vaatepunkti ja oli nõuetu, kuhu nüüd oma küsivad silmad tõsta. Kuid lõpuks harjus sellega, harjus igaühelt vastu võtma, mida pakuti, hindas saadud teadusi, kuid ei tuimunud ka täiesti nende andjate - õpetajate vastu.

Oma kaasõppureid pidas dekoratsiooniks, mis vajalikud ainult selleks, et tekiks kooli ilme. Kuid oli ka juhtusid, kui äkitselt tundis, et omab nendega siiski ühendust. Seda tundis eriliselt neil päevil, mil õpilased suvise hooaja puhul eemaldasid temast, sama külmalt, kui ta oli viimaste vastu olnud kogu õppeaja kestvusel.

Päälle kaasõpilaste taandumist, istudes tühjunud klassis, ärkas temas äkki teadvus, et kaotanud kuigi mitte hingelise, siis ometi vajalise kaaslase. Oleks teda kaasõpilased tol hetkel kohanud, istumas üksikuna, vesihallis silmis ääretu valu ja viril suu tükilema närvilistel tõmmetel, oleksid talle andestanud kogu ta iseteadvuse ja egoismi. Kuid neid ei olnud sääl ja ta poleks kunagi neile näidanutki, et on kahju teise inimese eemaldumisest ja ei suuda enam üksi end küllalt rahuldada.

Koolis õppis too tüdruk võrdlemisi hästi ja kaasõpilaste

arvamiste järele võis sellise tahtekülluse saavutada küllalt soodustatud atmosfääris. Kuid nende vaated osutusid ebaõigeks. Jõudes koju täidetud ajuga, milles vaheldusid korratus seiskorras John Locke, Newton'i, Schiller'i, Goethe, Napoleon'i, Tolstoi, Schopenhauer'i ja teiste suurvaimude kujud, ei võtnud tüdrukut vastu õhkkond, kus mainitud suurustele oleks võimalik soetada vaba esinemislava. Kodu ei tunnustatud möödunud suursi, sest ei tundud isiklikult nende sooritatud paremusi, kodu tunnustati ainumat monarhi, mille nimi oli - leib. Ja see jumal tungis ka tüdruku mällu, rajades omale domineeriva ulatuse ja surus geeniused veel kitsamasse ruumalla, kui nad olid väljaspool kodu. Ja istudes ühise laua taga, nõrgalt valgustatud petroleumi lambi kuma, surus ta meeleheitlikult kõrvadesse sõrmed, et takistada hetkekski võimsa monarhi läbikäiku ajju - ja õppis. Õppis kuni õpitavad ained ühes pääga alustasid metsikut tantsu tundmata helide taktis. Haaras siis tüdruk varnast palitu, sööstudes pimedusse. Kõndides tänavail, kus tänavpostid olid ainsamad tänavsirgjoonelsuse takistajad, rahunes aegamööda, unustades leivajumala ja rajas isesugusesse kontuurideta mõtiskluse. Tundis noil hetkil oma väärtusetust ja mikroskobilisust tolles olemasolu eest võitlevas ilmas. Kaotas oma tähtsuse ka jumaldatud teadus ja säilus ainus soov, kõndida pilkasuses kaua, tagasipöörmata reaalellu. Silmata ühtesulanud majade siluette ja neid kunagi enam näha päevases helguses.....

-----oOo-----

S õ b r a d.

Nad olid vaid kaks koera. Üht hüüti Rikiks teist Tikiks. Nad olid pea ühevanused, ühes üles kasvanud ja võrdlemisi ühesuguse väljanägemisega. Lahkuminevad olid vaid nende iseloomud. Riki oli igal pool väle ja tormiline, kuna Tiki oli sellevastu järelekaaluvam ja tuimem. Nad olid seltsilised, kuid veel enam - nad olid sõbrad. Nende sõprus oli teistsugune kui harilik koerte sõprus. Nende sõprust võiks võrrelda nii, nagu nende peremeeste s.o. inimeste sõprust. Omas Riki midagi maitsvat toidupoolist, ja kui see talle enam ei maitsnud, ei keelanud ta seda Tikile. Sai Tiki aga talvel juhtumisi värsketest jänesejalgadest lõhna ninna, kohe kutsus ta haukumisega Riki - ja võis alata närvikõiditav sport.

Need olid sõprusavaldused rahuajal, kui polnud kuulda vaenlasest kihku ega kahku, kui võis lõbusalt ringi joosta ja

enese pöõsa varju usaldada hädaohtu kartmatult, nii perenaise vembela, kui naabritalu suguvendade hammaste ning küünite suhtes. Ent kui juhtus viimast, kui oli organiseerunud küla kaitseväge, Murkad ja Krantsid, et õpetada endi alla painutama Vöõriste kodukaitsjaid, Rikit ja Tikit, siis võistlevad nad vahvalt, olles vastamisi abiks nii palju, kui vähegi võimalik, võidus või kaotuses.

Hiljem lakkudes vastastiku, kisklemises saadud vorpe ja haavu, vestlesid nad ja karvastasid tulevasi võitlusi.

"Auh, täna lõppes halvasti", urises Riki vaevalt kuuldavalt.

"Auh, auh, kuid ega me seda nii jäta!" vastas Tiki lohutuseks.

"Ei jäta, Tiki," vastas Riki julgust saanud Tiki sõnust.

Ja ega nad seda nii jätnudki. Järgmisel pöölemisel olid osad kindlasti ümbervahetat ja võitjad olid tingimata Riki ja Tiki.

Kuid igal asjal on lõpp ja nii oli ka Riki ja Tiki kooselul.

Ühel pimedal sügisöhtul, ligines tuulekiirul maanteed mööda suur, hall, salapärane elukas, kellel põlesid hiiglasilmad umbes nii nagu jaanituled, mida mäletas veel Tiki, ja kes omaette nohises nii, kui Riki harilikult pärast pikka jooksu.

Tiki oli üllatet, ta mõtles parajasti, kas minna lähemalt vaatama seda ennenägematut koletist, või püsida paigal ja oodata, mida toimib too salapärane kogu.

Ent sääl, vilksti oli Tiki Rikist möödunud ja vihaselt haukudes kargas ta keset teed, et seisma sundida toda võõrast olevust. Aga seda ei paistnud pidada jõudvat mingisugused takistused.

Ta tormas Tikist üle ja kadus pea Riki vaatepiirilt.

Maanteel lamas aga liikumatult Tiki.

Riki jooksis ta juure ja leidis, et Tiki sugugi mauda oma olekut, vaid et ta ikka lamab omas endises tarretanud poosis. See nähtus pani äärmiselt mõtlema Riki ka lõppeks mõõnas ta, et Tiki on samas seisukorras, kui seda oli vast hiljuti pere siga, kes oli lamanud õuel aida ukse pääl ja keda peremees ja sulane olid kuuma veega loputanud ning siis väitsadega kraapinud.

Kui mõlemad kraapijad olid läinud tuppa, oli Riki sea kõrva suhu võtnud ja seda kõvasti tirinud, kuid imelikul kombel pole siga teinud kõige vähematki kaitse- või põgenemislignust. Elukas, kelle pärast Tiki nii lamas oli ammugi kadunud. Puhus vaid vali tuul, mis pani värisema Riki - ja pistis oma punaka nina pilvede vahelt välja vanahärä kuu, just kui vaadata tahtes, et kas Tõesti on tema aeg tulla jalutama sinitae-va puiesteele.

Ja sellasel külmal sügisöhtul, jalge ees sõbra laip, ulus koonu taeva poole tõstes Vääraste Riki, ulus kaua, peites oma kurbuse sõbra kaotuse pärast neisse toonesse, ulus maailma vaevast ja oma üksildusest, ulus kui tõstaks ta suure kaebuse tehtud roima üle, ulus kui kavatseks ta nutta iga-vesti.

Ent ei mõjunud ta ulguv süüdistus, sest ta oli ju ainult-koer.

Yxin.

S Õ D A.

On suvine päälelõuna linnaserval. Viimaste majade taga haljendab heinamaa. Siin - säääl on näha jalutamas või pikutama mõnd inimest, kes on tulnud "grüünesse" pääle päevatööd. On õige vaikne. Siia ei kosta kesklinna kära. Ka lähedalolev vabrik ei jõua rikkuda vaikust. Ta on kui kõssis vanamees pipu suitsetamas.

Kuid mis lärmi säääl lüüakse? Säääl vabriku plangi taga risumäel. Kostab laulu ja kirumist läbiseigi. Säääl on sõjalased laagris.

Laagris keeb elu. On oodata vaenlase pääletungi. Ehitatakse kaitsevalli, kantakse kiva kokku, seatakse sõjariistu korda. Kes ei ole ametis millegagi, see vaimustab teisi ja kirub vaenlast.

On näha, et siin on kangeid mehi koos. Nii mõnigi näitab oma rusikaid ja hoopleb, et kui ma ikka sellega annan! Mõni vibutab oma sõjariista üle pää ja vannub hirmsat surma vaenlasele. Mõni jorutab laulda. Sellest ka see lärm.

Korraga kõlab hüüe: "Tulevad!"

Kõik jooksevad mäetippu kokku. Pilgud pöörduvad linna poole.

On näha viimaste majade vahel kogusid, aga kes nad on, ei saa veel õieti aru.

"Ei tea kas on nemad?" kahtleb keegi.

"Nemad jah, küll sa näed!"

Kogud lähenevad. Nüüd tulevad nad üle raudtee tammi ja pööravad heinamaale. Ei ole enam kahtlust, nemad nad on.

Uuesti läheb lahti palavikuline tegevus. Ei ole enam aega viita. Ka need, kes enne ainult päält vaatasid, hakkavad kiva

kokku kandma. Piilutakse tihti vaenlase poole. Kõrgemad julgustavad aramaid.

Vaenlane on juba õige lähedal. Nüüd liiguvad nad joostes. Kõlab vägev Hurraa! Mäelt vastatakse samaga. Vaenlane on jõudnud laskekaugusele. Nüüd liiguvad nad ettevaatlikult, et mitte olla märklauaks. Kuid peatuma nad ei jää, nad tungivad pääle visalt, visalt kui uni väsinule.

Juba on näha ka haavatuid. Sääli hoiab üks nina kinni. Teisel on silm sinine. Kolmas on üsna pikali, vist surnud. Kuid sest ei hoolita. Ikka edasi, ülesmäge.

Kaitsjad on kitsikuses. Tagasi lüüa vaenlast ei saa, põgeneda ei või. Ei aita muud, kui mine rinnuti kokku.

Juba jõuavadki esimised pääletungijad mäele. Neid võetakse vastu rusikatega ja püssipäradega. Nüüd alles algab võitlus elu ja surma pääle. Ei küsita millestki. Kui aga saaks vaenlasele vopsu anda! Ei ole enam aega sõjariistu otsida, lüüakse lihtsalt rusikaga. Võitlejate näod on kohutavad. Neis peegeldub viha ja tapmishimu.

Korruga ilmub vabriku poolt mees kahe koeraga. Võitlejad ei märka teda enne, kui see käratab:

"Jälle te poisinatid olete siin. Ma teid kuradisi õpetan!"

Võitlus raugeb. Nüüd ei ole enam mahti. Kõik pistavad punuma. Õlg õla kõrval jooksevad vihasemad vaenlased, puust püssid kaenla all, et aga päästa end nende ühise vaenlase - heinamaavahi ja selle tigidate koerte eest.

S. K.

E u r o o p a Y h i s r i i g i d .

Elame suurte reformide, ilmavaateliste otsingute, kuid ka suurte pettumuste ajajärgul.

Olevik on kitsas piir synges mineviku ja tundmata uttu kaduva tuleviku vahel. See paraliseerib paljude elurõõmu - tulevikulootused.

Õudne, täis verd ja viha on meile noorpõlvele olnud minevik.

Eriti meile.

Teie vanad, kasvasite yles rahulikus miljöös. Meie iseloomu vastuvõtavam ajajärk kuulus õudusile.

Sõda, revolutsioonid, järjest muutuvad tõekspidamised

on midagi katkist, käristet, syngেকেেেলist heli jätnud meie hinge.

Ja on siis nüüd rahu?

Sellase küsimuse esitab nii mõnigi mõtlevam noor. Ytlen meelega: noor, - vanal muutub too juba harilikuks, ta on enam ükskõiksem. Tal pole sellast huvi tuleviku vastu.

Aga noorpõlv usub endalegi kord tõusvat kirkamate päevade, kultuursema tuleviku ja võimuelu hommiku.

Kas ei ole seda siis praegu?

Milleks oli ilmasõda, kus kõlas hyydsõna, "Meie võitleme vabaduse, rahvaste enesemääramise õiguse ja demokraatia eest"!

Kes vajab sellast tapatalgut, kus hävis enam kui kymme miljonit inimest? Verd valati jõgedena. Statistikud arvavad valat vere hulka viiekymme miljoni liitri pääle. See ainult inim - elude kaotus. Täieline kriis, laiaulatuslik bankrott esineb vaimu - kultuuri elus, ruineerit on tööstus - kaubandus. Kohutav on majanduslik bankrott, ähvardades kõike riike.

Täieline kaos on demokraatilistes töekspidamistes kui ka religioonis.

Punane kommunism on vallutanud pea poolteist miljonit inimest.

Teisalt valge kommunism, fascismi näol terroriseerib ja naeruvääristab samuti demokratismi ideid. Ka mustasärgi meeste survet kannatavad kaugelt üle poolesaja miljoni inimese.

Nii mõnigi maa vabanedes yhest tyrannist satub teise alla. Tuletagem vaid meele Ungarit.

Religiooni bankrott on teravamaist ilmasõja tulemusi. Sõja ajal tehti Jumalast nukk, kes vedrust tõmmatuna pidi täitma kõikide soovid. Yks sõjavägi palus teisele hukatust, endale aga võiduloorberid. Samuti tegutseti vastasrinnas.

Palujad olid sama usku. Palutamisobjekt oli yks Jumal.

Kas soovite veel alatumat hirvitamist, näkkusylgamist - religioonile?

Tõesti, aastatuhandeid tagasi oldi õnnelikumad. Sääli oli palvetajaid vastasrindel igal yhel omal jumal.

On siis võitjad rahul oma loorberiga? Ei. Saadi hulk väike-riike, puhverriike.

Sõlmiti vägivaldselt tööstus ja tooresainete territooriumid. Versaille rahulepingu tulemustega pole rahul ykski riik, ei võitja ega võidatu.

"Rahvasteliit oli juba oma loomisel pyhendet surmale, vähemalt sellases konstruktsioonis", ytleb Coudenhove Kalergi. Ta on võimetu oma sihtide töötlemises. Ehk jälle konstruktsioonilt. Euroopa sisemisi tylisiid lahendab, teeb nende kohta otsusi mõni Chil, Argentiina või koguni Hiina esindaja.

Milline komöödia.....

Tehakse osalisi tagatislepinguid (Locarno, Rajariikide kauplemine Venemaaga) - kuid ajalugu tõendab, et igale osalisele rahvusvahelisele lepingule järgneb viha, tyli ja sõda.

Iga riik ja riigikene barrikaadib end kõrgete kaitsetoolidega. Selle asemel, et yle minna vabakaubandusele, kas või osaliseltki hyljatakse kõik lepingud.

See kõik ainult syvendab viha ja vastastikkust umbusaldust.

Lopsakalt õitseb sovinnism, rahvusvaheline sallimatus, rahvaste lähendamise leiab legaalselt vastutõõtamist.

Fr. Nitti, endine Itaalia pääminister, ytleb aga selle kohta: "Rahvaste liikumisvabadus ja rahvuslik sallivus ei leia enne pinda, kui lõpp on igasugusel katsiovalismil, samuti imperiaalismil."

Militaarkysimus on seot tihedalt selmistega. Kõik ylal-käsiteldu maksab väga hästi ka sõjariikide kohta, meie seisame kindlasti veel suuremate majandus - poliitiliste raskuste ees, kui see on kesk- ja lääne-Euroopas. Pääle ilma sõda teht rahu on vaid väilik. Terve Euroopa viibib n.n. war peace olukorras. (Fr. Nitti).

Euroopa yhisriikide idee pole uus. Teda on isegi vaeruvääristet. Kuid hiljem ehk varem tuleb temaga arvestada kui tõsiasjaga.

Iga poliitilise kokkuleppe eel käib majanduslik yhinemine. Terve rida Euroopa majandus - poliitikuid pooldavad vabakaubandust.

Raskuse moodustavad kokkuleppes kõikide maade töösturid. Raskem osa kogu lepingus langeb tolle probleemi lahendusele.

Majanduslisele yhinemisele järgneb loomusunniliselt poliitiline.

Euroopal on kaks teed: yhineda või variseda kokku shverdavas sõjas ja majanduslises kriisis.

Euroopa parem tulevik kuulub tema noorpõlvele. Tema osa on võitlus parema, kõrgema, aatelisema eest.

Vajame endale kylma mõistuse kõrvale ka praktilist idealismi.

Noorpõlv, hyljakem endast tinane raskus, vabanegem vaimlisest tuimusest, võitlusse yhiskonna ilusama tuleviku eest, kus valgust, rõõmmat rahulikku koostööd ja tõde enam kui olevikus!

A. Kuulmann.

NAINR ERSTI RAHVALAULES.

Suuremalt jaolt esines muiste laulude loojana naine, ta ei tundnud orjakibedust nii, kui mees, keda rõhus raske töö kupja kepi valve all mõisa põllul.

Naine aga, kelle elu piirdus enam koduga, lõi igapäeva-

ses elus laule, nendes peajasjalikult väljendades oma tundeid. Väga osavasti oskas laulja lauldes rõõmust, kurbusest, igatsusest oma mõtteid tabavate võrdlustega läbi põimida. Ja kõik see sündis silmapilgu mõjul, mil ta süda täis rõõmu, ehk sügavat valu ja leina:

Suu laulab, süda muretseb. (V.R.J.)

6. Ma laulan läbi murede,
7. Läbi leinatse südame.
9. Suu laulab, süda muretseb.

Eesti rahvalaules valitseb silmapaistvalt naiselik element. Väga mitmes lugulaulus esineb neiu peategelana. Siin ühineb lihtlabane looduse elustamine süütu neitsiliku fantaasiaga. See naiselik karakter seletab ka põhjuse, miks rahva suus pole tekkinud suuremaid eepilisi lugulaule. Rahvalaul avaldab kiiret luulelendu, sammub nägevalt, võimsalt, nii et laulikut ei jõua ohjad hoida, kõied kõita, pilved pikka ei pidada. Legendide loomisega sai toime siiski Eesti naislaulik, sest neisse läheb vaja vähem kainet loogikat. Kõige õrnemad, kenamad on hällilaulud. Neid lugedes võib näha selgesti, kui hää elu oli lapselvanemate majas. Juba "väikese" sündimisest peale algas ema hoolitsus, mure. Mitu ööd istus ta maimukese voodi ees, ilma et silmigi kinni pannud oleks:

Millal maksan eide vaeva. (V-I 100.)

6. Mitu ööd oli uneta
8. Mitu hommikut osata.

Isegi tööle minnes kandis ta maimukese kaasas ning pani ta parmaste vahele, et tuul ei puhuks pääle.

Oma lapsepõlvest laulis neiu:

11. Rõõmu lilled mul käessa,
12. Rõõmu õied hõlma alla.

Vanemaks saades saatis laulik oma elu mööda karjas ehk peretütrena kodus. Orjatüdrukuna sai ta teha juba varakult raskest tööd, iga ilmaga käia karjas:

Karjatse kaebus. (V.R.II 145)

1. Muud käisid kirikutieda,
2. Mina käisin karjatieda;
3. Muud laulsid kiriku laulu.
4. Mina laulsin karja laulu.

Peretütar oli aga vanemate hõlmas, kes teda hoidsid kui pesamuna:

(Peretütar ja vaenelaps. V.R.II 30).

Laulma õppis laulik lindude laulu kuuldes. Oma mõtteid laulus väljendades aimas ta kuulnud viise järele.

Vaeselapsega teeb rahvalaul palju tegemist, pühendab tal- le hulk laule, milledes ilmub peategelasena enamasti emata tü- tarlaps: (Tütar eide haua peal. V.R.I 684.)

Rahvalaules tahab rahvas vaeselapsele avaldada kaastund- must, pakkudes troosti.

Vaenelaps ei saanud kuulda kunagi sõbralist juttu, ega näha lahket nägu, tema osad olid kalgid sõnad, taplemine ja löögid:

Perepojad peksid minda. (V.R.II 315)

2. Orjapojad ühtsid minda:

4. Ramba lapsed minda laimasid.

Vaenelaps leinas kadunud ema armastust, heldust ühes sel- lega endist hääd elu isakodus ning sellele järgnevat viletsat põlve kasuvanemate juures.

Orjalaps oli üks maailmas, ei olnud tal aitaajat ega juha- tajat:

Ema viidi uksest välja,
Armud läksid akendesta.
(Mina nutan eidekesta., V.II 74)

Sellepärast kaebab vaenelaps:

1. Oh ma vaene orjalapsi,
2. Maha jäänud marjakene,
29. Igaüks ütleb minusta:
30. Lõõ seda, see emata.

Väga paljudes lauludes kurdab vaenelaps oma põlatud olu- korda, võrreldes end haguse aiaga, kee rakuga ning laulus:

8. Hädastagi peaseb härga
9. Ei pease pere minija,
10. Kinni kihlatud sulane.

Ainult Looja ülal, neitsi Maarja maa pääl on tema kaitse- jad. Ja kui keegi "vaasekese" kaebeid kuulda ei võta "ei kiri- ku teella ega paasi papi välja päälla," valab ta oma südameva- lud "noorele rohule, anpervaksadele, kullerkuppudele".

Vaeselapse ainuke lohutuspaik oli ema haud. Laulus "Tütar- eide haua peal", näidatakse kuidas tütar haulal palub ema tõusta üles. Ema vastab, et ta ärgata ei jõua:

51. Muru on kasvand peale mulla,
  52. Arzheina peale haua.
- (Veski. Eesti rahval. I 97).

Oma kurtva kaebliku tooni poolest liituvad Eesti minevikuga hästi kokku vaeselapse laulud. Lapsepõlvest astus laps "neiukingadesse".

Neiupõlve pidas rahvas kõige ilusamaks, rõõmsamaks ajaks:

Paras lauluasog. (V.R.II 1 B:)

1. Neitsikesed, noorukesed!
2. Müüd on lusti lõõritada,
3. Paras põli on heita nalja.

Neiul oli aega laulda, lõbus olla kodu kuni meheminiemiseni, sest peale seda ootasid "kaakest" mured, mis teda köitsid kodu külge. Vanemaks saades tuli neiul teimetada mitmedki rasked tööd, mida tema, küll tööga harjunud liikmed vaevalt täita suutsid, nagu käsikivil jahvatamine. Suvel, enne päikese tõusu oli "kaokene" juba mõisavaäljal ja töötas kupja piitsa hoopide tapasundimisel päikese loojaminekuni:

Orjatüdruku kaebus. (V.II 40.)

1. Viis on vaimu välja pealla,
2. Kuues on kupjasta järella,
3. Seitse selja peksijada.

Kuid noorus võitis kõik. Ta sundis unustama päevatööd, väsimust ja mõisa.

Et naine meeste silmis lugupidamist leidis, kirjeldavad kosjalaulud ja lugulaul "Kalmuneid" (S.I s.) mõnes legendis, nagu "Ilmatütar" (M.J. Eiseni rahval kogust) kujutatakse neidu pühadusena. Siin näitab "kaokene" oma ilu väärtust vanematele, vendadele ja õdedele.

Osalt ilmub siin naiselik edevus; iludus paneb teda teiste peale ülalt alla vaatama. "Seltsis segasem, hulgas hubasem" - ütleb Eesti vanasõna. See näitab, et eestlane armastab lõbusat seltskonda. Nelupühist jaanipäevani käidi kiigel. Kiik, jah, see oli ainukene koht orjatüdrukule, kus ta lõbus võis olla. Seal oli kohtamispaik ja sinna kogusid küla noored. Kiigele minnes panid neid kõige kaunimad riided selga. Kui tütar emale kurtis, et teised neid poorteritega ehitud, saatis "momm" kurtja ehtima aita: selga pandi siidisärk, vöö vööle virvekirja, kuub selga kuldtoime, jalga uued ummiskingad.

Pea liikus kiik üles, alla ning sealt kuuldi neidude lauluhäält, mida katkestas sagedane lõbus naer. Kiikudes olid neiu ented kõige mõjuvamalt nähtaval:

Sõlg aga mängis sõrmustega,
Kuu " " kudrustega,
Päev " " pärlitega,
Eha " " helmetega.

(Kiigelaul. H. Neus. Rahvalaulud.)

Kaunilt ohitud neiu sai muidugi kuulsaks. Ehtimise otstarvet seletab laul:

Üles, üles kiigekene. (V.II 30.)

1. Käi kiige kõrgsele,
2. Et ma paistan palju maada.
9. Et tuleb poissi Poola maalta.
11. Minu lindiläike pääle.

Kirikuteel oli neidudel kombeks kaasas kanda kõiki oma ehteid, teiste "virvekeste" ees uhkustamiseks. Selga pandi harilikult kõige paremad riided: hele triibuline kuub, valge käesse, musta pihikuga. Käes sõrmkindad ja kompsukene kõikuguste ehetega, jalas vikelsukad. Pea soetud siledaks, kael, rind kaetud ehetega, nagu: suur sõlg, mis määras oma suurusega kandja rikkust, helmed, kingad osavasti ilustatud puukontsadega ning kirju vöö, mida neiu oskas sõlmida suure maitserikkusega.

Neiul on rahvalaules iseäranis palju meelitussõnu, mis oma rõhkuse poolest aimavad võimalust teha neitsile mitmesuguseid temale vastavaid võrdluseid, mille poolest on rahvalaulud õige rikkad. Nende mitmekesisus ripub lauliku osavusest, neid tarvitades parajal ajal.

Neiu oli "tinapihta peenikene" (sale, paenduv.), pisikese suuga: "ubasuuke". Noorena väikse kasvuga olles, nimetati teda harilikult "tinarinda tillukene" ehk "maimuke". Ornale, ilusale on meelitussõnaks "kaokene", millega nimetas harilikult ema neidu. Elavat, lõbusat kui kala kutsuti "särjkeseks", "purjekeseks". "Virve" oli hellam nimetus, mille andis peiu oma armsamale, teda viies omale: (Ara viime teine virve.V.R.II 72 A)

Neiu püüdis omada meelitussõnu, milles talle ka ema aitas kaasa sellega, et tüdart varakult erutas virkusele. Töötægija neiu väliseks tundemärgiks olid lihtsad, kuid puhtad riided ja tagasihoidlik kõne. Hoolas neiu hakkas aegsasti mõtlema veimevaka pääle, selle täiendamiseks kasutades vaba aega. Ka põllul, karjas käies, tegid neiu näpud väledasti tööd. Võisid ju igalpool näha teda kosilaste silmad.

Oh sina petis peiukene. (Veske II 198)

1. Neiu niidab heinamässä,

2. Peigu püsti põõsa assa,
3. Ikki varjulta vaatab.

Töö raskust püüdis neiu võita laululõbuga, tee pikkust, igavust ühendada lauluga. Küsimuse peale, kust võtnud laulik laulud, vastatakse:

22. Pere rehte peksedeassa,
28. Luhas luogu võttesagi.
- lhk.32. Käed mul kangasta kudusid,
35. Suu mul seadelees sõnada.

Neiu iluks olid pikad juuksed, mille ta kandis auga, neid andes piirata ainult emale ehk õdedele.
(Peäd ei anta peaste piirda, V.R.II 34)

Lahketest sõnadest, viisakast teretamisest, korralikust töötamisest peetakse rahvalaulus suurt lugu. Hoolsus ei teinud mitte ainult tütarlapsele enesele au, vaid ka tema emale, kes nii virgasti õpetas last. Neile, kes ei talitsenud oma keelt, sai osaks: naer ja laitus. Iseäranis suurt rõhku pandi neidude karskuse peäle. Emal oli suur mure, kui tütar läks teenima mõisa:

Karske neiu. (V.R. II 183)

9. Sina kasvad mõisa'assa,
10. Kingajala kamberissa;
11. Viimati petvad peened särgid,
12. Haugutavad hallid kuued.

Selle peale vastab karske neiu:

18. Ennem petku peene liiva,
20. Ennem kui petvad peened särgid.

Noormehel soovitati alati hästi tundma õppida "virvekest" enne kosja minekut: (Õpetus neiule, V.R.II 72). Poiss ei pidanud kosima väliselt ilusat ega uhket neidu, sest sarnased olid enamasti kõige räpakamad ning hooletumad:

Ära ihka ilosat. (V.R.I 32).

14. Ega illo petta panda,
15. Kaunist panda katelahe.
19. Ära no otsku uhke'et.

Peiu pidi vaatama järele, kuidas neitsi töötab põllul, koob kangast, õmbleb ning toimetab muid talitusi. Alles siis

võis minna noormees kosja. "Kaokese" kosimine sündis sageli tema teadmata, tahtmise ta. Ta müüdi omaste poolt kui tööjõud, mille eest peigmees neiu vanematele tasus, kas rahaga, viljaga või loomadega:

Neiu müük. (V.R.II 45 A.)

10. Mina vennalta küsima:
11. Mis müri isa tuassa.
13. Vend siis mõistis, vastu kostis:
15. Sinda kodo müüdanesse.

Sarnase kosimise üle olid neid tihti vihased, kusjuures nad vanemad ära vandusid ühes teiste kaubategijatega:

38. Saagu, saagu taadikene,
39. Kui läed metsa kündimale,
40. Härjed vakku sul vajogo.

Mõni kord ei armastanud neiu mitte poissi, vaid tema varandust. Neitsi meelitas meest, kuni viimane hakkas tegema juttu pulmadest. Pääle pulmi katsus naine lahti saada mehest; ei pörganud tagasigi siis, kui pidi korda saatma mõrtsukatöö. Niisugused juhtumised on jutustatud: "Tooma laules" ja "Maie laulus". Suuremalt jaolt on neiu rahvalaules südame helluse näitamisel häbelik, püüab varjata armastust, kõneleb ääriveeri mööda, tarvitab piltkõnet, nagu laulus "Kaval kosilane" (V.I 56.) Ka mõistavad neitsikesed armastusmõtteid avaldada õige kinnikaetult lauldes, näit: Tamme istutamine". Mõni neiu andis oma meheleminemise soovi mõista sel teel, et ütles end näinud olevat und: Sakala neiu unenägu. (M.Veske rahval.II).

6. Nägin unda magadessa:
9. Kuusk kasvib koja lähella,
10. Haavakene aidatula.

Memme lastakse seletada: haavapuu tähendab armukest, kuusepuu kosilast.

Kõige tähtsam sündmus perekondlikus elus olid pulmad. Abielu peeti Eestis suures aus ning ühendati paarimist iseäralise tseremooniaga, nagu neiu sõbast, s.o. näekattest vabastamine, mida toimetas harilikult peiu isamees. (Neiu sõbast vabastamine, V.R. II 76 A.). Viimast korda kandis neiu lahtiseid juukseid, siis pani ta ema nad tanu alla mis oli naise tundemärk. Kirikuteel varastati pruut mitu korda, siis pidid peigmees ja peiupoisid varastatud "Virve tooma tagasi".

Pulmapäeval oli mõrsja oma parimates riietes. Teda ter-

vitased lauludega kaasitajad laulikud, n.n. sajanaised, soovidas kõige paremat. Lahkudes vanematest, tänas neid tütar hea kasvatus eest, mille tõttu ta ka saanud mehele. Mõrja lahkumine emast avaldas laules väga sügavat tundeid:

1. Emakene, eidekene,
2. Kui sa tänagi ei nuta,
3. Nutad homme ometegi.
4. Tuba tühi tüdruku.

Neid soovib:

5. Au jäägu mu jälile,
6. Maarja astku asemelle.

(Fruudi lahkumine, V.R.I 40.)

Neitsi astub mehe majja. Mõõdas on nooruspäevad! Nüüd on ta perenaine. Tihti nutab ta kahetses oma endise elu järelle:

Oh, seda endista eluda. (Veske I 75)

6. Kasvin kui kanep aiassa,
7. Sirgun kui sibul salussa.

Endisele elule isakodu, asetatakse minija põli vastamisi mehel olles. Naise põlve kujutus, mille lauliku meelemõru enesele esilepääsu otsib, kirjeldatakse teravates, lõikavates ütlustes:

3. Sain kui konnade koduje,
  4. Sain kui madude majaje.
- (Sant teenistuskohd, Veske II 37.)

Minija kujus sageli sõnusse, mis tema elu viletsusest maalisid, hereda pildi:

1. Mis minusta naistel süia,
  5. Teen tööd kui tuleje
  6. Ei tunne tige tänadagi.
- (Senni tüdred ilusad, Veske II 59.)

Lubataud hää elu asemel ootas minijat enamasti raske töö, nagu seda kirjeldab laul "Petetud naine" (V.R. I 53 C.)
Veel pahem oli elu, kui neiu sattus joomarile. Harilikult sai minija tõreleda mehe sugulastelt, iseäranis ämmalt. Sarnast sündmust kujutatakse "Kanga kuduvas", (Veske X 62.)

Hakkas ära haugutama,
Hakkas ämma haugutama:
Oleksid see sugune,
Oleksid tubli tuhnimaie.

Oli ka juhtumisi, kus naine esines halvana, nagu laulus:
"Mulle anti must naine".

9. Kuhu pean mustaga minema,
10. Rumalaga ruttamaie.

Hea, armastaja mehe juures muutus neiu elu naisena koguni teiseks. Truuiste täitsid naine ja mees oma kohuseid, koos kandes elu muresid. Suure vaevaga kasvasid nad lapsi, pühendades neile kõik oma armastuse, lootes vanadel päevadel lastelt toetust, kuid tütreid ning pojad võeti enamalt jaolt mõisa teole:

Ollin tilluke teole. (V.R.II 302).
4. Hästi kündsin härrä välläd,
Risti, rästi Riia vällä.

Mõnikord olid lapsed tänamatud, pettes vanemaid nende lootuses:

Tänamatu poeg. (V.R.I 71)

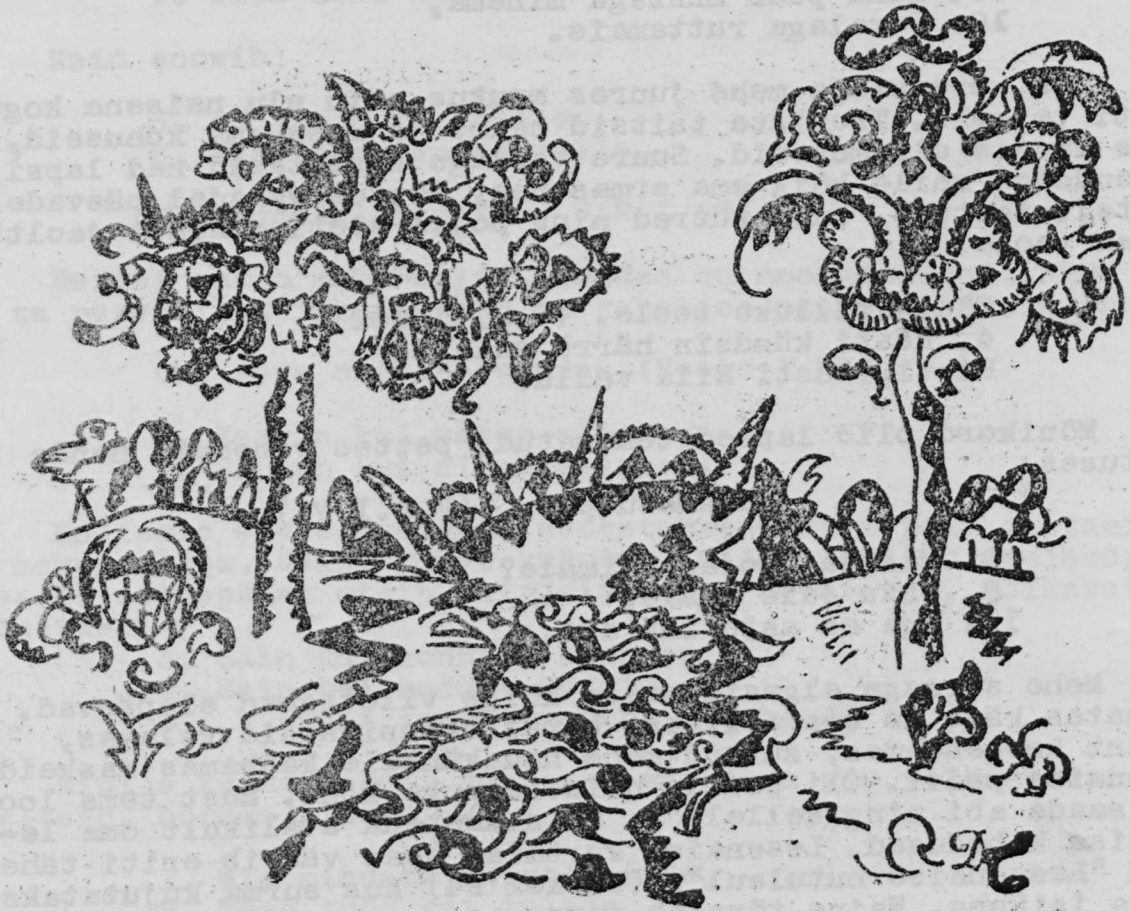
6. Mis sai pojasta imäle?
8. Ikku saie imäle,
11. Ega es astu imä api.

Mehe surmaga algasid naise kõige viletsamad elupäevad. Leinates käis ta oma abikaasa haual valupisaraid valamas, südant kergendamas, surnud mehe hauakünkale kaebamas raskeid lesenaise päivi. Oli see ju naise ainuke koht, kust tema lootis saada abi ning kellele ta võis kaebada avalikult oma lesenaise kibedused. Lesenaise kurtmise seas väärrib eriti tähelepanu "Lese naise nutulaul", (VeskeI 94) kus surma kujutatakse elava isikuna. Naine tõreleb surmaga:

5. Võtsid mult mure pidaja,
6. Laua ots'st osa jagaja,
7. Laualt laste talitaja.

Ta võrdleb ennast haguse aiaga, katusetä hoonega:

17. Nõnda halba leski naine,
  18. Kui halba haguse aeda,
  19. Kui on hoone katusetä.
- (Lesenaise nutulaul, V.I 94).

Orjanaise elu oli enamasti raske, sellepärast oli ka ta tundelisem, kui nüüdne naine, ehk küll praeguse aja naisel muresid on. Kuid meie aja naise elus on rohkem vabadust, tema isik on vaba, peaaegu rippumata mehest, kuna aga orjanaise elu oli seotud küll mõisa teoga, küll mehe ülevõimuga.

Võrreldes endise ja praeguse aja naist on viimane rohkem arenenud, iseseisev. Seda kõike oleme saavutanud mitte üksi isiklike vabadustega, vaid et nüüdse naisele võimaldaks omada ühesugust haridust mehega.

A. Kleemann.

---000---

Märkus: Kolmandal leheküljel olev joonis on eksikombel sattunud eessõna alla, millist viga palume vabandada.

Aegkirje komisjon.

Aegkirja komisjon: N. Kultas, F. Mamers, I. Mida, V. Vaher,

A. Prohm.

